

Ο Αλέξης Παπαχελάς εκδίδει τον πρώτο τόμο των συνεντεύξεών του με τον άνθρωπο που πέρα από πρωθυπουργός, υπήρξε από τους μακροβιότερους κοινοβουλευτικούς του 20ού αιώνα

Κωνσταντίνος Μπτσοτάκης

«Τα 'παιξα όλα για όλα και έχασα»

ΓΡΑΦΕΙΟ ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΙΠΙΛΙΑΣ

Από το 2007 μέχρι το 2014 ο δημοσιογράφος Αλέξης Παπαχελάς διευθυντής της εφημερίδας «Καθημερινή», συναντούσε τακτικά τον Κωνσταντίνο Μπτσοτάκη και έκανε μαζί του συζητήσεις περίπου της μιας ώρας, οι οποίες καταγράφονταν. Σκοπός να συγκεντρωθεί ένα μεγάλο υλικό συνεντεύξεων που θα δημοσιεύονταν μετά τον θάνατο του Κωνσταντίνου Μπτσοτάκη. Ο πρώτος τόμος του βιβλίου «Ο Κωνσταντίνος Μπτσοτάκης με τα δικά του λόγια» (εκδ. Παπαδόπουλος) κυκλοφόρησε λοιπόν ήδη και περιλαμβάνει την περίοδο από τη γερμανική κατοχή μέχρι το 1974. Θα ακολουθήσει δεύτερος την επόμενη χρονιά. Το «Βιβλιόδημο» δημοσιεύει χαρακτηριστικά αποσπάσματα των λόγων του Κωνσταντίνου Μπτσοτάκη

που δεν διατάζει να αναφερθεί με αιχμηρό τρόπο σε πρωταγωνιστικά πρόσωπα και κρίσιμα γεγονότα της πρόσφατης ελληνικής ιστορίας. Προφανώς δεν πρόκειται για αντικειμενική εξιστόρηση, πρόκειται όμως για πολύτιμη ιστορική μαρτυρία από έναν άνθρωπο που, πέρα από πρωθυπουργός (1990-1993) και πολλές φορές υπουργός, υπήρξε από τους μακροβιότερους κοινοβουλευτικούς του 20ού αιώνα και ήταν παρών σε πολλές σημαντικές στιγμές του σύγχρονου πολιτικού μας βίου, γνωρίζοντας τα συμβαίνοντα από πρώτο χέρι.

Δικτατορία

Στο κορυφαίο λ.χ. σημασίας ζήτημα του σύγχρονου ελληνικού πολιτικού βίου, τις ευθύνες για την έλευση της δικτατορίας και τον επιμερισμό τους, ο Κωνσταντίνος Μπτσοτάκης ασκεί σκληρή κριτική στον Ανδρέα Παπανδρέου, επίσης όμως στον βασιλιά όπως και, ιδιαίτερα μάλιστα, στον Παναγιώτη Κανελλόπουλο.

Για τον Ανδρέα, ειδικότερα, λέει: «Πάντως η κρίση δεν θα είχε πάρει

αυτή τη μορφή χωρίς τον Ανδρέα. Θα βρίσκαμε πολύ ευκολότερα τη συνεννόηση με το Γέρο. Δεν θα ήταν τόσο θανάσιμο το λάθος της ορκωμοσίας του Νόβα αν δεν υπήρχε ο Ανδρέας. (...) Του 'ρθε η μεγάλη ευκαιρία. Την κατάλαβε ο Ανδρέας την ευκαιρία, την άρπαξε και από εκεί και πέρα έπαιξε το παιχνίδι. Και το γεγονός είναι ότι υπήρχε ένας άνθρωπος ο οποίος το έπαιξε συνειδητά το παιχνίδι της αντιπαράθεσης με το Παλάτι, ενώ ο

Γέρος δεν το 'παιξε το παιχνίδι αυτό. Ο Γέρος αναγκάστηκε ψυχολογικά, βρέθηκε μπερδεμένος την τελευταία ώρα, έκανε αυτή την κίνηση. Ο Γέρος εγύρευε την ευκαιρία να αποκαταστήσει το λάθος του. Ο Ανδρέας, αντίθετα, έριχνε λάδι στη φωτιά γιατί ήξερε ότι αυτό μπορούσε να τον κάνει αρχηγό, όπως και τον έκανε...».

Ιδιαίτερη όμως σημασία δίνει ο Κωνσταντίνος Μπτσοτάκης στον τρόπο που ορκίστηκε η κυβέρνηση

Νόβα. Στις 15 Ιουλίου 1965 ο Γεώργιος Παπανδρέου επισκέπτεται τα ανάκτορα και δηλώνει προφορικά ότι την επομένη θα υποβάλει γραπτή παραίτηση. Ο βασιλιάς απαντά ότι τη θεωρεί ήδη δεδομένη και μία ώρα μετά ορκίζει πρωθυπουργό τον πρόεδρο της Βουλής Νόβα, υπουργό Δημοσίας Τάξεως τον Τούμπα και Εξωτερικών τον Κωστόπουλο.

«Αυτό που έμενα με βασανίζει είναι ότι, ωραία, αποφασίζει τη ρήξη ο βα-

Ο σοσιαλιστής... Καραμανλής

«Γιατί τον επέλεξαν, ιδού το μεγάλο ερώτημα»

Ο Κωνσταντίνος Μπτσοτάκης φιλοτέχνη ένα μάλλον ασυνήθιστο πορτρέτο του Κωνσταντίνου Καραμανλή: «Το χαρακτηριστικό του Καραμανλή από την αρχή, όταν τον γνώρισα εγώ, από το '46, ήταν ότι απέφευγε κάθε τι το οποίο ενείχε αντιπαράθεση, ήταν πάντοτε ο διαλλακτικός. (...) Ο Καραμανλής μέσα του είχε και σοσιαλιστικές τάσεις. Είναι σαφές. Το 'βλεπες όταν ζούσες και δουλεύες μαζί του. Ο Καραμανλής μέσα του είχε το κόμπλεξ έναντι των περισσότερο μορφωμένων από τον ίδιο, των καθηγητών και των πλουσίων. Ήταν το φτωχό παιδί της επαρχίας που ανέβηκε με την αξία του. Τέτοιος ήταν ο χαρακτήρας του, είχε αποθνήσκοντα. (...) Ο Καραμανλής έγινε πρωθυπουργός από τον βασιλιά και φυσικά από τους Αμερικανούς που επηρέαζαν τον βασιλιά και αυτό ήταν το αδύνατο του σημείο από την αρχή, ότι ήταν πρωθυπουργός της εθνότητας. Ο Ανδρέας και εγώ γινίκαμε πρωθυπουργοί μόνοι μας, κανένας δεν μας έκανε πρωθυπουργούς. Τον Καραμανλή τον έκανε το Παλάτι, ο

Παύλος. Εγώ πιστεύω ότι από τη μία μεριά το κόμπλεξ του ανθρώπου που αισθανόταν λιγάκι παρακατιανός, οι ημερισμένες αντιλήψεις του και η αντίθεσή του προς το οποίο κατεστημένο, και από την άλλη το τραύμα που είχε διότι όφειλε στον βασιλιά την πρωθυπουργία του, τον βάρυναν μέχρι τέλους. (...) Τώρα γιατί επέλεξαν τον Καραμανλή είναι το μεγάλο ερώτημα το οποίο έκτοτε απασχολούσε τους πάντες. Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία, ο Καραμανλής ήταν ο καλύτερος της γενιάς του. Η Δεξιά δεν είχε καλύτερο. Αλλά γιατί τον προτίμησε ο βασιλιάς και οι Αμερικανοί, μόνο γιατί ήταν ο καλύτερος; Είχε δώσει τίποτε διαβεβαιώσεις; Επ' αυτού υπάρχει μεγάλη φιλολογία που άρχισε τότε και συνεχίζεται μεταξύ των ιστορικών πλέον, πολύ ισχυρά υποστηρίχτηκε η άποψη ότι η επιλογή του Καραμανλή συνδέεται με το ζήτημα της Κύπρου. Εγώ δεν έχω δει ποτέ στοιχεία γι' αυτό και θέλω να το τονίσω απόλυτα, δεν έχω κανένα απολύτως στοιχείο, αυτοί που το υποστηρίζουν ως φέρουν αποδείξεις...».

Επίσκεψη του Κωνσταντίνου Μητσotάκης με τον Ανδρέα Παπανδρέου στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης το 1964

οι σκέυς, μπορούσε να πεί ότι υπέβαλε την παραίτησή του ο Παπανδρέου και έφυγε. Την άλλη μέρα το πρωί θα βγαίναμε στη μέση όλοι και θα βρισκόμαμε έναν τρόπο συμβιβασμού που θα έσωζε το γόπτρο του Γεωργίου Παπανδρέου αλλά προπαντός θα κρατούσε την Ένωση Κέντρου στην εξουσία. Αυτό που ήταν το καταστροφικό και το τελείως παράλογο ήταν η ορκωμοσία από πλευράς του βασιλέως. Πολύ περισσότερο, εφόσον ο Παπανδρέου δεν είχε υποβάλει την παραίτησή του».

Ο Κωνσταντίνος Μητσotάκης μιλάει όμως και για βαριές ευθύνες του Παναγιώτη Κανελλόπουλου. Που σε ομιλία του στην Πραξία Κλαυθμόνων, τον Φεβρουάριο του 1965, κάλεσε ανοικτά τον βασιλιά να ανατρέψει την κυβέρνηση Παπανδρέου με τη βοήθεια βουλευτών της Ένωσης Κέντρου και να σχηματίσει νέα. Και αυτό από αντικομμουνιστικά κίνητρα, καθώς η ΕΡΕ μίσησε για επικείμενο κομμουνιστικό πραξικόπημα της ΕΔΑ και τον «συνουδιόπορο» της, με την ανοχή της Ένωσης Κέντρου.

«Εγώ πιστεύω ότι ο Κανελλόπουλος, σε όλη αυτή τη φάση, έδειξε τις αδυναμίες του ως πολιτικός. Για μένα ο Κανελλόπουλος είναι ο μεγάλος υπεύθυνος της δικτατορίας. Αυτός έχει την πρώτη ευθύνη, τη μεγάλη ευθύνη, ακριβώς επειδή μέσα του ήταν πολύ μπερδεμένος. Η σκέψη ότι ο Καραμανλής πήρε από αυτόν – τον ανιψιό του Γούναρη, τον καθηγητή, τον φιλόσοφο, τον διανοούμενο ο οποίος ήταν έτοιμος να γίνει πρωθυπουργός –, τον πήρε την πρωθυπουργία μέσα από τα χέρια, δεν το κατάπιε ποτέ. Αυτό τον βασάνιζε και, δυστυχώς, το πλήρωσε η Ελλάδα μαζί του. Ήταν αυτός που βγήκε, κακώς, κάρκισα και αντιδημοκρατικά και έφεριζε την εκλεγμένη κυβέρνηση, αυτό δεν νομίζω να έχει προηγούμενο στην πολιτική ιστορία».

Για τον εαυτό του, ο Κωνσταντίνος Μητσotάκης λέει πως ό,τι έκανε (ιδίως τη βοήθεια που έδωσε στον Νόβα) το έκανε επειδή διαφώνησε με την πολιτική της ρήξης με τον βασιλιά. «Όταν άρχισα έναν δρόμο δεν εγύριζα ποτέ πίσω. Ανοήτως ενδοχαιμόνας,

αλλά πήγαινα μέχρι τέρμα. Και γι' αυτό, σου λέω, δεν είχα προβλήματα με το τι θα γίνει. Ουσιαστικά έπαιξα την πρωθυπουργία τότε κορόνα-γράμματα. Εντάξει, την έχασα. Δεν χάλασε ο κόσμος. Δεν ήμουν γαντζωμένος στην εξουσία εγώ, ποτέ μου. (...) Ήταν απλώς ο χαρακτήρας μου. Κανείς άνθρωπος ο οποίος στοιχειωδώς υπελόγιζε τα πράγματα δεν θα το έκανε. Και βλαξ δεν ήμουν, ούτε ζούσα εκτός πραγματικότητας. Ήμουν εκ των ανθρώπων ο οποίος αν ενόμιζε κάτι σωστό τα 'παίζε όλα για όλα. Και τα 'παίζα και έχασα».

Χρηματισμός, αποστασία

Για το θέμα του πιθανού χρηματισμού βουλευτών, ειδικά στην ψηφοφορία για την ψήφο εμπιστοσύνης στην τρίτη κυβέρνηση αποστασίας, του Στέφανου Στεφανοπούλου, ο Κωνσταντίνος Μητσotάκης λέει: «Εγώ δεν μπορώ να το βεβαιώσω. Δεν το ξέρω αλλά δεν μπορώ και να το αποκλείσω. (...) Όμως δεν είμαι καθόλου βέβαιος ότι αυτό το πράγμα έγινε, γιατί υπάρχουν και άπειροι άλλοι τρόποι να προσελάσεις ανθρώπους. Βασικά η εξουσία. Η εξουσία είναι δόλεαρ. Αν δώσεις σε κάποιον το Υπουργείο Δημοσίων Έργων, λέω παράδειγμα, τον δελεάζεις. Αλλά δεν νομίζω ότι υπήρχαν άνθρωποι οι οποίοι πληρώθηκαν κατεπείθει για να ψηφίσουν. Οι χρησιμοποιήθηκαν όλα τα άλλα μέσα πειθούς είναι βέβαιο... Οι διετέθησαν χρήματα γι' αυτή τη δουλειά και ότι τα χρήματα αυτά τα διέθεσε κυρίως ο Νίκος είναι βέβαιο. Αλλά τα χρήματα αυτά δεν σημαίνει ότι ήταν χρήματα με τα οποία εξηγορόσθη ο βουλευτής ο οποίος ψηφίσει. Υπήρχε άπειρος άλλος κόσμος, προπαγάνδα, εφημερίδες, δημοσιογράφοι κ.λπ.».

1. Μία από τις γαμήλιες φωτογραφίες του Κωνσταντίνου και της Μαρίας Μητσotάκη στις 6 Ιουνίου 1953
2. Ο Κωνσταντίνος Μητσotάκης μαζί με τις τρεις κόρες του Ντόρα, Κατερίνα και Αλεξάνδρα σε κάποια εκδρομή
3. Ο Κωνσταντίνος Μητσotάκης παιδί, όρθιος μπροστά στον Ελευθέριο Βενιζέλο, όταν η οικογένειά του τον φιλοξένησε στη Χαλέπα των Χανίων

ΑΛΕΞΗΣ ΠΑΠΑΧΑΛΑΣ

Αλέξης Παπαχαλάρ
Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΗΤΣOTΑΚΗΣ ΜΕ ΤΑ ΔΙΚΑ ΤΟΥ ΛΟΓΙΑ ΤΟΜΟΣ Α: 1942-1974

Εκδ. Παπαδόπουλος, 2017, σελ. 392
Τιμή: 18 ευρώ

Είπε επίσης

■ **Για τον εαυτό του στα Ιουλιανά:** «Εγώ από τη μία στιγμή στην άλλη, από εκεί που ήμουν το ινδαμίο της παρατάξεως, με θαύμαζαν όλοι και με έβλεπαν ως τον ερχόμενο αρχηγό, μετεβλήθη σε κάθαρμα και σε προδότη και σε αποστάτη».

■ **Για τα προβλήματα ενόπτης του Κέντρου:** «Το Κέντρο δεν το πολέμισσε κανείς. Το Κέντρο είχε τα δικά του αμαρτήματα. Εκεί που φτάσαμε στο τέλος, βουλιάζαμε στο λιμάνι. Βουλιάζαμε νικητές. Αυτό είναι το τραγικό. Που όταν πια είχαμε νικήσει, ήρθε ο αερολίθος (σ.σ.: εννοεί τον Ανδρέα) και τα έκανε μούσκεμα. (...) Το Κέντρο δεν είχε γίνει ποτέ του στην πραγματικότητα ενιαίο κόμμα. Η Δεξιά είναι πιο πειθαρχημένη, είναι λιγότερο απαιτητική, είχε αρχηγό τον βασιλέα, μην το ξεχνάς ποτέ».

■ **Για την αποχώρηση από την ΕΡΕ 15 βουλευτών (μεταξύ των οποίων, Γεώργιος Ράλλης και Παναγιώτης Παπαληγούρας) το 1958 με αφορμή τον νέο εκλογικό νόμο και την πιθανότητα –πρώγμα που συνέβη– να βγει η ΕΔΑ δεύτερο κόμμα:** «Ο Παπαληγούρας ήταν πάντα το κύριο πρόσωπο της ανατροπής του Καραμανλή. (...) Εγώ γνωρίζω ότι η Αμερικανική Πρεσβεία ήταν 100% πίσω από την ανατροπή του Καραμανλή. Το ζούσα εκείνη την εποχή, υπήρχαν επαφές του Παπαληγούρα με την Αμερικανική Πρεσβεία, καθάρως, ξεκάθαρως, δεν είναι κάτι το οποίο μπορεί να αμφισβητηθεί, το ότι οι Αμερικανοί αντέδρασαν τον Καραμανλή. Η δικαιολογία ήταν ο εκλογικός νόμος. Εγώ υποθέτω ότι τότε κατά κάποιο τρόπο ο Καραμανλής απογοητεύτηκε – δεν θέλω να πω εξεπάτησε –τους Αμερικανούς στο θέμα του χειρισμού του Κυπριακού. Όμως λίγο ενδιαφέρουν ο χειρισμός του απογοητεύτηκε τους Αμερικανούς».

Το κακό είναι ότι κατέστρεψε το Κυπριακό με τον χειρισμό του, με την απομία του εκείνη την εποχή».

■ **Με αφορμή τον ίδιο αυτό εκλογικό νόμο του 1958, για τον οποίο συμφώνησε και ο Γεώργιος Παπανδρέου:** «Ο νόμος αυτός ήταν η τραγωδία του Κέντρου, τον διαπραγματεύτηκε ο Καραμανλής προσωπικά με συμβούλους δικούς του, που ήξεραν από εκλογικό νόμο, όπως ο Τάκος Μακρής, και με τον Παπανδρέου, προσωπικά. Ο οποίος Παπανδρέου δεν κατάβριανε τίποτα από εκλογικό νόμο, όπως γενικά από μαθηματικά».

■ **Για τις «εκλογές βίας και νοθείας» του 1961:** «Εγώ πιστεύω ότι η υπόθεση αυτή ξεκίνησε από το Παλάτι και όταν λέω Παλάτι δεν εννοώ τον ίδιο τον Παύλο τον καμηνό, ο οποίος ήταν αγαθός άνθρωπος, αλλά τους γύρω του που τότε ήταν ισχυροί. Αυτοί τα ξεκίνησαν – και βεβαίως είναι αστείο να λέμε ότι ο Καραμανλής δεν το γνώριζε. Είναι αστείο, το αστείο της ιστορίας, ότι το εγνωρίζα και οι αρχηγοί του Κέντρου, δηλαδή ο Παπανδρέου και ο Σοφοκλής. Είναι βέβαιο πως γνώριζαν ότι κάτι ετοιμάζεται, και ζούσαν με την ψευδαίσθηση ότι η βία και η νοθεία που θα σκείτο θα λειτουργούσε υπέρ αυτών. (...) Εγώ δεν είμαι πεπεισμένος ότι η βία και η νοθεία έγινε σε αυτή την έκταση που την παρουσιάζουμε. Δηλαδή φουσκώσαμε πάρα πολύ αυτό που έγιναν, πάρα πολύ. (...) Κατ' έμφ το λάθος του μεγάλου Καραμανλή – τώρα το βλέπω πιο καθαρά – είναι ότι δεν το έμπίδω να γίνει (...) Βέβαιον είναι πάντως ότι την επομένη των εκλογών ο Παπανδρέου και η Ένωση Κέντρου, όλοι μας δηλαδή, αρχίσαμε τον λεγόμενο Ανέδοτο Αγώνα εναντίον της βίας και της νοθείας».

Ρουσφέτια

«Διόριζα όσους ήθελα»

Αναπόσπαστο κομμάτι της πολιτικής, ιδιαίτερα τη δεκαετία του '50 αλλά όχι μόνο, ήταν οι διορισμοί στο Δημόσιο και τα ρουσφέτια. Η οπτική του Κωνσταντίνου Μητσotάκη έχει ενδιαφέρον.

«Κάναμε ρουσφέτια, δεν υπάρχει καμία αμφιβολία. Όλοι έκαναν ρουσφέτια. Ήταν χαρακτηριστικό της εποχής. Εγώ, ως ποίμε, το 1951, έκανα τα περισσότερα ρουσφέτια, διότι εκείνη την εποχή εγώ έγραφα τους νόμους, ο ίδιος. (...) Και δουλεύαμε με αναγκαστικούς νόμους. Και φυσικά διόριζα. Διόριζα όσους ήθελα. Είχα άδεια να διορίσω. Ακόμη και επί κυβερνήσεως Ένωσης Κέντρου κάναμε διορισμούς. Κάναμε, όμως, επιλογές. Εμείς δεν βλάμα σκάρτους ανθρώπους, ούτε ακολουθήσαμε μία κομματική πολιτική στη δημόσια διοίκηση. Εμένα τουλάχιστον κανείς ποτέ δεν τόλμησε να μου πει ότι ευνόησα αντικανόν. Εγώ έψαχνα τον καλό υπάλληλο και δεν με ενδιέφερε το φρόνημά του».

Όμως για τους χιλιάδες προσωπικούς του υποστηρικτές λέει: «Αυτό είναι άλλο. Ο πολιτικός που έχει φίλους δεν χρειάζεται να κάνει παρανομία για να κρατήσει τους φίλους του. Πολύ εσφαλμένη αντίληψη. Όπως είναι παρεξηγημένη έννοια και το ρουσφέτι. Γιατί δηλαδή, όταν προστατείς κάποιον φτωχό, άνθρωπο που δεν έχει στον πλοίο μόνιμο, όταν βοηθάς έναν ταλαίφωρο να βρει το δικό του, γιατί κάποιος κακός; Δεν το καταλαβαίνω. (...) Ο βουλευτής, μεγάλο μέρος της δραστηριότητάς του το χρησιμοποιεί για να προστατείσει τον πολίτη εναντίον της αυθαιρεσίας και της αδικίας του κράτους. Μπορεί το ρουσφέτι να είναι και άδικη πράξη. Αλλά στο 90% των περιπτώσεων δεν είναι. (...) Με την έννοια της ιδιότητας είναι απαράδεκτο, δεν υπάρχει αμφιβολία. Αλλά από κοινωνικής πλευράς, ε, δεν κάνεις και τόσο φοβερό κακό επειδή βοηθάς μια οικογένεια που έχει πολύ μεγάλη ανάγκη να βρει κάποιος άνθρωπος δουλειά».